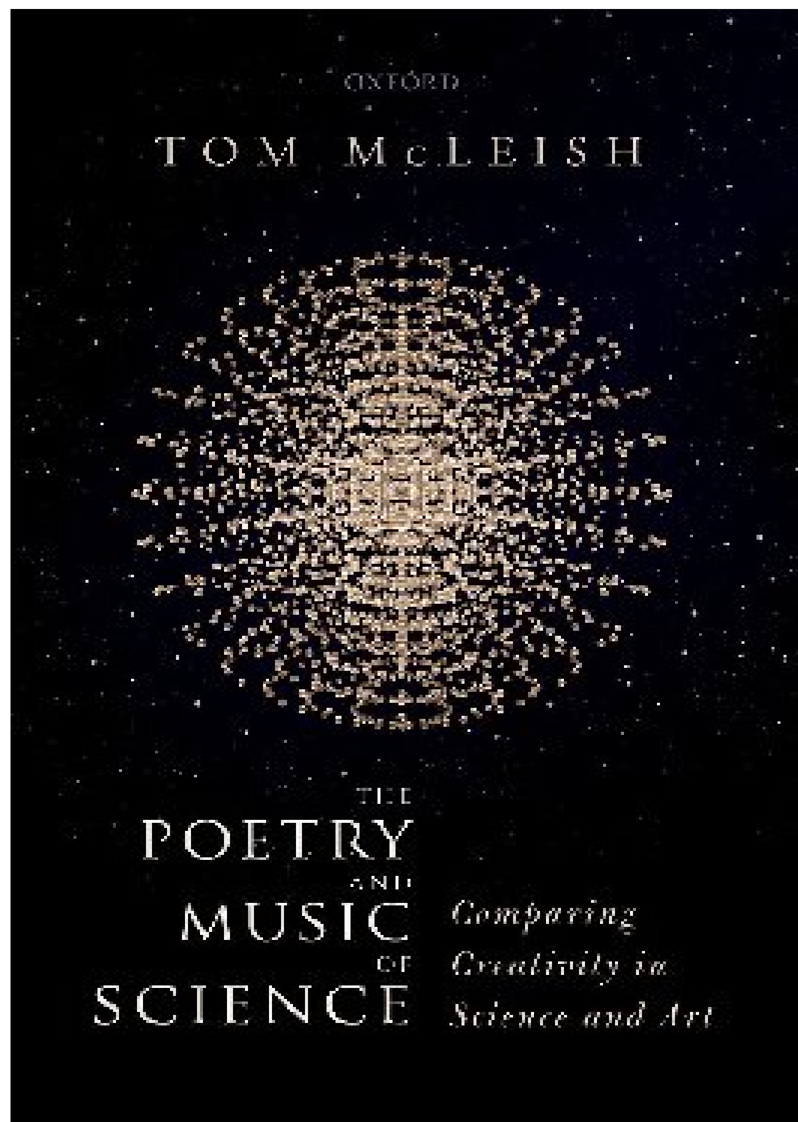

OXFORD
TOM McLEISH
THE
POETRY
AND
MUSIC
OF
SCIENCE
Comparing
Creativity in
Science and Art

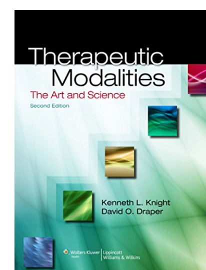
The Evolution of Music Through Culture and Science Peter Townsend

https://ebookmass.com/product/the-evolution-of-music-through-culture-and-science-peter-townsend/

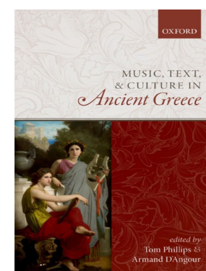
Therapeutic Modalities: The Art and Science 2nd Edition, (Ebook PDF)

https://ebookmass.com/product/therapeutic-modalities-the-art-and-science-2nd-edition-ebook-pdf/

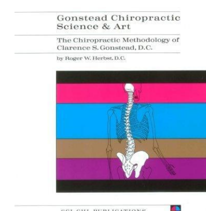
Music, Text, and Culture in Ancient Greece Tom Phillips

https://ebookmass.com/product/music-text-and-culture-in-ancient-greece-tom-phillips/

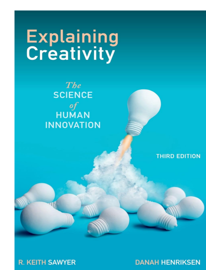
Gonstead Chiropractic Science & Art: The Methodology of Clarence S .

https://ebookmass.com/product/gonstead-chiropractic-science-art-the-methodology-of-clarence-s/

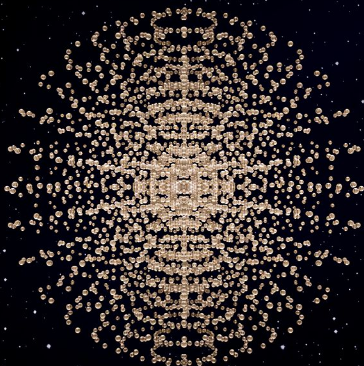
Explaining Creativity: The Science of Human Innovation 3rd Edition R. Keith Sawyer

https://ebookmass.com/product/explaining-creativity-the-science-of-human-innovation-3rd-edition-r-keith-sawyer/

OXFORD

TOM McLEISH

THE POETRY AND MUSIC OF SCIENCE

Comparing Creativity in Science and Art

THE POETRY AND MUSIC OF SCIENCE

PRAISE FOR *THE POETRY AND MUSIC OF SCIENCE*

'By carefully engaging with historic and contemporary mathematicians, scientists, writers, artists, and composers, McLeish is able to illuminate the commonalities inherent in scientific and artistic endeavours—both the moments of creative inspiration and the diligent, methodical efforts that follow. The author provides the most sustained, learned, and insightful exploration of the mutual characteristics of music and mathematics that I know of. McLeish offers us an expansive perspective on the human yearning to discover and create. In doing so, he also provides a release from narrow views of the sciences and the arts and an opportunity to reconcile diverse academic specializations. As a musician and historian, I cherish this book for the insights it gives into both the compositions I perform and the academic work I engage in. The book is a delight to read and a profound encouragement for those of us who create—on stage, or in academic forums.'

Elaine Stratton Hild, University of Würzburg

'In this wide-ranging and engaging meditation on the parallel work of imagination, inspiration, and intuition found in both art and science, McLeish closes the illusory gap between the two cultures. McLeish, a physicist, heals the divisions in our modern communities of learning by drawing on his considerable knowledgeable of history, art, philosophy, music and literature.'

Bernard Lightman, President of the History of Science Society and Distinguished Research Professor of the Humanities at York University

'Tom McLeish has written a book which shows as well as tells. It reinstates creativity and imagination as being as much part of the practice of science as close observation, experiment and rigour. Reading it is a pleasure for all parts of the brain, and the heart as well as the mind. It offers insights to help everyone interested in the future conduct of science, and in the creation and sharing of wisdom and beauty in the 21st century.'

Claire Craig, Chief Science Policy Officer, the Royal Society

'Tom McLeish writes as a lifelong scientist with a rich appreciation of the arts and a deep historical knowledge. He makes a compelling case for seeing the scientific and the artistic imagination as intertwined and interdependent. McLeish shows us that science and the arts never have been, never could be, and never should be two divided cultures.'

John Holmes, Professor of Victorian Literature and Culture, University of Birmingham

'This kind of book is rarer than it should be, and all the more valuable for that. It dares to take seriously and probe deeply the interplay of the arts and the sciences, neither setting one above the other nor looking for glib connections but instead interrogating both as expressions of human creativity and imagination. In place of the tired and reductive notion of "Two Cultures", Tom McLeish reveals—passionately, persuasively, and with great scholarship—that so many meaningful points of contact exist between the sciences and music, literature and visual art that by the end of the book it would seem strange to put them back in separate boxes. May this be the beginning of a new and rich conversation!'

Philip Ball, Science Writer

'Where do creative ideas come from? There is an answer, and it is the same for ideas in art as it is for ideas in science. There is a hidden wellspring inside the human mind from which they arise continuously. Tom McLeish provides meticulous evidence by interrogating the greatest minds. The result is a brilliant kaleidoscopic view of the history of imagination.'

Uta Frith FBA FRS, UCL Institute of Cognitive Neuroscience

'Within the short compass of this subtle and elegant exposition, McLeish tackles one of the most disabling narratives of our time. Creativity is neither a luxury nor a disqualification in a world whose survival requires all our imaginative resources, and it infuses the arts and sciences in uncannily similar ways. The author has also created a rare and beautiful thing: few could embrace such a range of artistic and scientific endeavour with such an uplift.'

Marilyn Strathern DBE, Professor of Social Anthropology, Cambridge University

'Reading this book is like eavesdropping on a series of intimate and detailed conversations among a set of accomplished scientists and artists on the subject of imagination, play and creativity, conversations in which McLeish himself participates. What McLeish's book reveals is the astounding fact that these conversations are seamless, involving moments of transformation and insight that are not only familiar but frequent.'

Robert Crease, Chair of the Department of Philosophy, Stony Brook University

'An interdisciplinary tour-de-force of astonishing clarity and depth, this book blows apart the "Two Cultures" argument for the rigid standoff between the sciences and the rest of the arts and humanities. McLeish is a

21st century Renaissance man, and his words are just the tonic for anyone who loudly doubts that science involves creativity—as well as for those who quietly know from lived experience that it certainly does.'

Jennifer Rohn, Principle Research Associate at University College London and author of *Cat Zero*

'Many things have been said and written about the connections between maths and music but I have never encountered anything remotely as deep as this. McLeish exhibits mind-boggling inter-disciplinarity with depth as well as breadth, and his prose is as rich in poetry and music as the subject of the book.'

Eugenia Cheng, Scientist in Residence at the School of the Art Institute of Chicago

'*The Poetry and Music of Science* will be recognized for years to come as a triumph that bridged the sciences and the humanities in an effort to call out the creativity and imagination that feeds them both. This book on creativity is creatively written and a pleasure to read.'

Elaine Howard Ecklund, author of *Science vs. Religion*

'Anyone who believes that imagination, inspiration and creativity are the preserve of the arts should read this beautifully crafted ode to the enterprise of scientific discovery.'

Jim Al-Khalili OBE FRS, Professor of Theoretical Physics, University of Surrey

THE POETRY AND MUSIC OF SCIENCE

Comparing Creativity in Science and Art

Tom McLeish

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Great Clarendon Street, Oxford, OX2 6DP,
United Kingdom

Oxford University Press is a department of the University of Oxford.
It furthers the University's objective of excellence in research, scholarship,
and education by publishing worldwide. Oxford is a registered trade mark of
Oxford University Press in the UK and in certain other countries

First Edition published in 2019

Impression: 1

Published in the United States of America by Oxford University Press
198 Madison Avenue, New York, NY 10016, United States of America

British Library Cataloguing in Publication Data
Data available

Library of Congress Control Number: 2018959076

ISBN 978–0–19–879799–9

Printed and bound by
CPI Group (UK) Ltd, Croydon, CR0 4YY

To Juanita Kalerghi Rothman,

who exemplified how loving and thinking of science, writing, music and art bring them together in the human soul.

Preface

This all began on a school visit—I believe in the North Yorkshire town of Harrogate. I was a visiting university speaker to a group of bright high-school pupils in support of their 'General Studies' activity. I can't be sure now of the topic—it might have been the history of science, or the science of plastics, or even the fascinating story of religion and science—but the message for me came during the discussion. The UK school system, as many readers will know, is uniquely specialized after the age of 16, by any international comparison. This meant that some of the 17 and 18 year-olds in the group were no longer studying any science or mathematics topics at all. From the level of their discussion many of them were clearly extremely bright and could have pursued any subject they had wished, so I asked them why they had not chosen to continue with any further studies in science. 'Because I saw no room for any imagination, or my personal creativity, in science', was the common response. I still remember feeling pain, and knew then that something had gone very awry in the way we talk about science in education and in the media. My own experience as a practicing scientist had been completely different. The school I attended a generation before had unusually allowed me to continue studies in French, alongside sciences and mathematics, before going to university, and there I had been helped to see that science cannot begin without the first creative step. I began to perceive that these two fortunate experiences were not unrelated. Scientists had failed somehow to communicate the creative core of science to the young people I was with, and clearly to many others besides.

The later privilege of working as a University Pro-Vice-Chancellor for Research (the post would be called Vice-President for Research in the USA) at Durham University gave me a wonderful daily insight into the thinking of imaginative academic

colleagues from the humanities and social scientists, as well as of the university's great scientists. I had, of course, read C. P. Snow's *Two Cultures*, and recognized the failed intercultural communication that concerned him, but became increasingly convinced that our disciplines share far more than we recognize. Our schools and universities are not in general structured in support of interdisciplinary conversation, but whenever we created space to talk, some precious spark seemed to be struck. Some of those sparks took hold and became serious projects that are still growing.

The first thanks therefore go to the institutions and individuals at Durham who gave their time, energies, and encouragement to an interdisciplinary vision. Professor Veronica Strang, Executive Director of Durham's Institute for Advanced Studies is an interdisciplinary inspiration, and kindly hosted the introductory seminar that started the project that became this book. Prof. Giles Gasper is the visionary leader of the extraordinary *Ordered Universe* collaboration which brings the complementary perspectives of medieval scholars and scientists together to study the science of the thirteenth century. This project shows in a fascinating way that science possesses a much longer and deeper story that is usually told. It also illustrates in a tangible way that scientists and humanities scholars have much in common, while introducing me to the extraordinary thirteenth-century polymath Robert Grosseteste, who will also assist us at several points in this book. David Wilkinson, Principal of St. John's College Durham, has my eternal gratitude for his intellectual, faithful, and personal encouragement to frame theology and science in fresh ways. I am greatly indebted to Patricia Waugh for pointing me to the entanglements of science and the writing of novels, to Julian Horton for a shared love of Schumann and for his expert analysis of the *Konzertstück*, to Martin Cann for a long and patient collaboration between biology and physics.

An invitation from the Notre Dame Institute for Advanced Study (Indiana) as Visiting Fellow 2017–8 was instrumental, especially

in the research for Chapter 4, but also in support of the book at a whole. NDIAS Director Brad Gregory inspired me with his vision for the 'unity of knowledge', and I am deeply grateful for the discussions, readings, and comments of other NDIAS fellows and ND academic staff, especially Laura Dassow-Walls, Celia Deane-Drummond, Steve Fallon, Margot Fassler, Patrick Griffin, Chris Kolda, David Bentley Hart, Elaine Stratton Hild, Henricke Lange, Bernie McGinn, Richard Taylor, Emily Dumler Winckler, Xinyu Dong, and my two wonderful undergraduate research assistants Sofia Carozza and Jeremy Cappello Lee. Without the creative support of Don Stelluto and Carolyn Sherman, none of that would have happened.

The third important setting for this book is my new academic home of the University of York. The imaginative decision to create an interdisciplinary Chair of Natural Philosophy, so regenerating a tradition dormant in England for about two centuries, has already proved a joy to work in. In a short time new colleagues have already nourished the content of this book, including and especially Mary Garrison, Keith Allen, Kevin Killeen, Jeanne Nuechterlein, and Elizabeth Tyler.

Listening to artists, art curators, musicians, scientists, and educationalists talk about their work candidly and honestly has been an immense privilege and an essential source of wisdom. Thanks go especially to the *Ordered Universe* project's artists in residence and collaboration Alexandra Carr, Colin Rennie and Cate Watkinson, and to Vanessa Chamberlin, Janet Graham, Jeremy Mayall, Graeme Willson, Berry Billingsley, Michael Reiss, Stephen Blundell, Carl Gombrich, Julie Kornfield, Katie Lewis, Stephen Blundell, Ard Louis, Wilson Poon, Scott Milner, Christopher Southgate and Hannah Smithson. I am grateful to Jill Cook of the British Museum for the inspiration of her *Living with the Gods* exhibition, and to Jennifer Thompson of the Philadelphia Museum of Art for access to and discussion of Monet's *Pines at Sunset*. Of great value was the *Imagination Institute* workshop held in Kings College, Cambridge in 2016. For this thanks are due to Robert Sternberg,

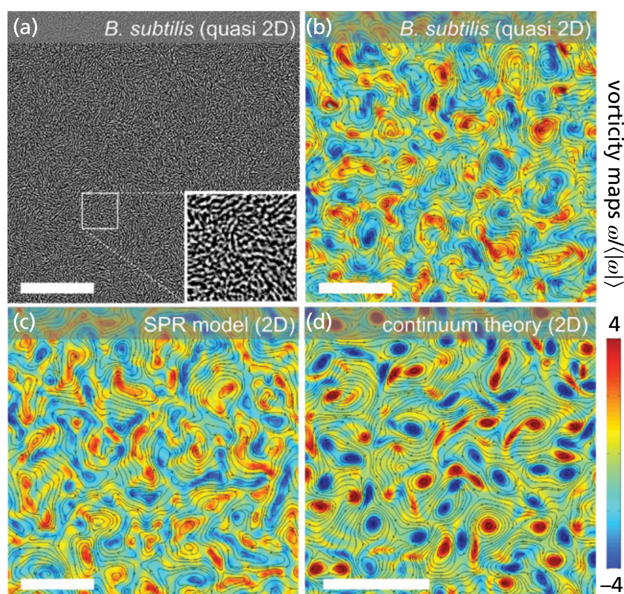
James Kaufman, Martin Rees, Ashley Zauderer, Michael Berry, Michael Cates, Melissa Franklin, Philip Ball, Naomi Leonard, Jon Keating, John Pendry and Herbert Huppert.

I am very grateful to friends and colleagues who have gone the extra mile by reading and commenting on drafts, often suggesting vital new discussions and sources that I would otherwise have missed, but at the same time kindly picking up a myriad of small errors. Any that remain sit very firmly at my door. Especial thanks go to Carl Gombrich, Mary Garrison, Michael Reiss, Andrew Steane, and Adrian Sutton for comprehensive overhauls, and to Mark Miller, Julie McLeish, Marilyn Strathern, Victoria Lorrimar, and Iain McGilchrist for particular comments. Thanks go to Rosie McLeish for very efficient typesetting of the musical quotations in Chapter 5. Those on this list who share my surname have also supported the necessary labours with their patience and love more than they know. Juanita Kalerghi Rothman has been a lifelong inspiration to connect the scientific and the artistic, to find aesthetics in engineering and contemplation in creativity of all kinds. To her this book is gratefully dedicated.

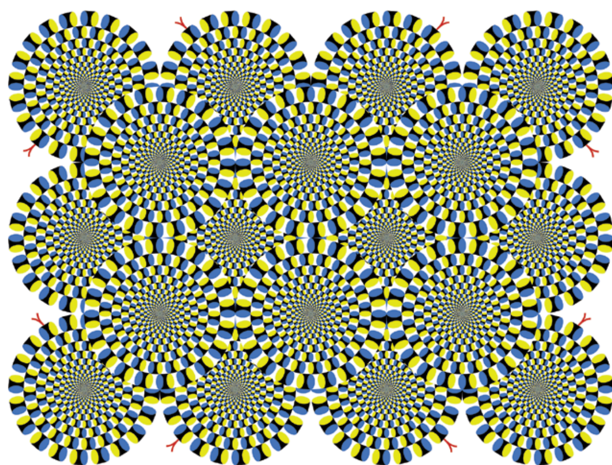
The editorial team at OUP, especially Ania Wronski and Sonke Adlung, are a perpetual joy to work with, and are most certainly due thanks for their encouragement but especially their patience. It was fun.

Tom McLeish
York,
Feast of St. Barnabas, the Son of Encouragement, 2018

Contents

Colour Plate A. Experiments (A—microscopy and B—a plot of velocity contours and vorticity strength in colour scale) and models (C—a mesoscopic model and D—a continuum theory) of a turbulent quasi-2D flow of dense swimming bacteria (*B. subtilis*). Reproduced with permission from Wensink, H. H. *et al.* (2012), 'Mesoscale turbulence in living fluids', *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109, 14308–14313

Colour Plate B. Example of the Ashihda and Kitaoka's 'Rotating Snake Illusion'. Letting one's eyes wander over the image creates for most viewers an illusion of rotational motion in the circles. Reproduced with kind permission of Akiyoshi Kitaoka

(a)

(b)

Colour Plate C. (A) 'Adoration of the Magi', 1303–05 (fresco), Giotto di Bondone (*c.* 1266–1337)/Scrovegni (Arena) Chapel, Padua, Italy/De Agostini Picture Library/A. Dagli Orti/Bridgeman Images. (B) 'Last Judgement', 1303–05 (fresco), Giotto di Bondone (*c.* 1266–1337)/Scrovegni (Arena) Chapel, Padua, Italy/Mondadori Portfolio/Archivio Antonio Quattrone/Bridgeman Images

Colour Plate D. 'L'image Du Monde' by Gossuin de Metz, With permission, Bibliothèque Nationale de France

Exploring the Variety of Random Documents with Different Content

enim de aliis ritibus Christianos nobiscum ingredi volentes repulerunt cum baculis et pugnis ab ostio ecclesiae. Fateor, dum ego eos pertransirem intrando ecclesiam, confusus in memet ipso rubore perfundebar, nec ausus fui eos erecto vultu et oculis inspicere, prae verecundia, quam habuit: non quidem propter crucis signum, quod veste gerebam, sed propter eorum injustam et impiam in crucesignatos potestatem. Sedebant enim ibi illi canes, tanquam judices nostri, et nos (nemo dubitet) stultos propter crucem Christi judicabant, quia verbum et signum crucis pereuntibus stultitia est. 1. Corinth. 1. Sed ita divina ordinat sapientia, ut ad locum crucis cultores crucifixi per derisores crucis inducantur, quatenus per stultitiam crucis salvi fiant credentes. Igitur cum omnes ingressi essemus, statim Sarraceni valvas ecclesiae in dorso nostro repente retraxerunt, et clauserunt repagulis et seris obturantes, sicut solent latrones comprehensi in custodiis cum impetu intrudi: et cum clavibus abierunt, nos sic captivos relinquentes in carcere delectabilissimo, lucidissimo et spatiosissimo, in horto pretiosissimi sepulchri Christi, sub monte Calvariae, in medio mundi. O quam jocunda captivitas! quam desiderabilis clausura! quam delectabilis incarceratio! quam dulcis inclusio! qua Christianus clauditur et captivatur in sepulchro Domini sui.

Quomodo peregrini habuerunt se, quando primo fuerunt ecclesiam ingressi, et quid accidit F. F. F. in prima peregrinatione sua.

Eia fratres mei initium sumere me cogit veritas ab incuria mea stolida et irreverentia (**B**) quadam dolorosa, pro qua precor vos Deum interpellare pro me, ne in finem reservet mala mea. Huiuscemodi autem res mihi accidit misero in prima mea peregrinatione. Cum in ecclesia essemus clausi et neminem jam timeremus, quia nullus paganus nobiscum erat, incepimus laetantes per ecclesiam discurrere,

quaerentes loca sancta sine ordine, et ferebatur unusquisque ad impulsum sui spiritus, quo volebat. Ego vero non festinabam, sed lento gradu processi versus ecclesiae medium, vadens in incertum, et cum ad XVII passus processissem, substiti, et suspenso vultu suspexi contra testudinem: et conjeci oculos per superiores fenestras curiose, sicut faciunt indisciplinati, neminem timentes in alienis locis et domibus, et solus sic vaga facie stabam. Me sic inconsiderate stante accurrerunt duae mulieres peregrinae, quarum una erat theutonica, Hyldegardis nomine, et provolutae antes pedes meos cum fletibus et singultibus jacebant, lapidemque, super quem stabam, deosculabantur. Miratus ego et stupefactus dixi mulieri theutonicae: quid habetis vos, domina Hyldegardis, ut quid facitis sic? Illa autem vix propter fletum loqui poterat, dixit mihi: ecce frater, lapis in quo statis, est ille, super quem Joseph et Nicodemus posuerunt pretiosissimum corpus Domini de cruce solutum, eumque unxerunt et involverunt super hanc lapideam tabulam. Hoc cum audivissem tremui: et retractis cum indignatione pedibus, in terram ante lapidem cecidi: et jam vix audebam ore contingere, quod prius non veritus fui calceatis pedibus irreverenter calcare. O, dixi, delicta praeterita juventutis meae et praesentis ignorantiae meae ne memineris Domine. O Domine Deus meus, Moyses electus famulus tuus a te jussus fuit in deserto Madian solvere calceamentum suum, quia terra, in quia stabat, sancta erat. Et sanctus Josue in agro Jerichorum non audebat calceatus stare, et ego expers omnis sanctitatis, plenus vitiis, calceatus pedibus nimis irreverenter locum, quem tu ipse nudo et vulnerato corpore pretiosissimo sanctificasti, ausus fui temerario pede terere; nec excusationem invenio: cum Osam ruiturum plaustrum arcae tuae tenentem percussum a te morte legamus. Et ecce incomparabiliter [TR207] plus hic sub pedibus nostris, quam terra Madian, aut ager Jericho, et dignior lapis quam

plaustrum aut arca. Ergo Domine Deus patientiam habe in me, et omnem reverentiam et honorem ad sancta loca tua et alia omnia debita reddam tibi, devotione mihi possibili, et quam tu ipse mihi contuleris. Oratione finita surrexi, et Dominos meos ac socios per ecclesiam quaesivi, eosque in capella b. Virginis simul sedentes et processionem exspectantes inveni. Porro pater Gardianus convocatis ad se omnibus peregrinis exposuit eis jura templi et ordinationes ad XIII puncta restrinxit.

(**110 A**) Primo praecepit, ut quilibet peregrinus emeret cereum, quem accensum portaret in processione. Intraverunt enim multi mercatores nobiscum, qui cereos et alia ibi venalia habebant.

2. Hortabatur peregrinos, quod in processione ordinate procederent, et ne unus alterum molestaret et comprimeret, ut etiam dictum est in VII. articulo in Rama; sed quia in illa jam fienda processione major vis est, et compressio: ideo hic eum repetiit et plures alios ibi dictos.

3. Quod illam noctem Deo darent, et matutinis et aliis divinis Officiis interessent sine negligentia.

4. Quod non facerent domum orationis domum negotiationis, et non cum mercatoribus orientalibus Christianis sederent, et tempus amitterent.

5. Rogavit sacerdotes, quod sine jurgio ad celebrationem Missarum procederent. Solent enim concertare de locis et omnes volunt in sancto Domini sepulchro celebrare: quod est impossibile pro una die.

6. Ordinavit quatuor altaria pro celebrantibus: scilicet in sepulchro sancto unum; aliud in monte Calvariae; et in loco inunctionis Christi, de quo supra dixi: et quartum in capella b. Virginis Mariae. Sunt tamen multa altaria in aliis locis per

templum, sed sunt Schismaticorum et Haereticorum, ideo non celebravimus in eis.

7. Praecepit omnibus peregrinis, ut se cum confessionibus disponerent, et sub Officio communicarent singuli.

8. Dedit auctoritatem omnibus sacerdotibus peregrinis et suis fratribus, qui nobiscum fuerant ecclesiam ingressi, active et passive audiendi confessiones, et absolvendi ab omnibus etiam sedi reservatis: hanc enim potestatem Gardianus montis Syon habet a Papa.

9. Prohibuit, quod nullus sacerdos aliquem peregrinum communicaret eucharistiam praestando in loco suae Missae: sed omnes sub summo Officio in monte Calvariae ab officiante sacramentum acciperent, nisi alicui aliud indulgeret.

10. Praemonuit, ut peregrini per loca sancta transeuntes in templo res suas non jacere hinc et inde derelinquerent: ne eas amitterent, quia frequenter in hoc loco furta contingunt, et inde suspiciones et inquietudines multae oriuntur.

11. Si qui eleemosynas ad sancta loca ponere vellent, et magis Catholicis quam Schismaticis eas faverent; exposuit eis loca Catholicorum et Schismaticorum.

12. Quod de sanctis locis, ut prius est tactum in articulis in Rama, nihil descindant, et non depingant arma sua, ne loca sancta per haec dehonestentur.

13. Hortabatur nos, ut quilibet se ipsum concitaret ad actualem devotionem, et cum honore et reverentia uteremur locis illis sanctissimis, ut dignum est. (**B**)

Sequitur processio per loca sancta ecclesiae sancti sepulchri: et primo ad capellam b. Virginis, et

ejusdem capellae et locorum ejus descriptio.

Acceptis itaque regulis nostri regiminis in sancto templo accessimus singuli ad mercatores, et emimus cereos de cera albissima unusquisque magnam vel parvam, decoram vel simplicem, prout volebat. Nec defuit vanitas etiam in hoc facto, quia aliqui habebant cereos curiose tortos et auro picturisque ornatos, quos deferebant cum ostentatione, et caeteros cum simplicibus cereis deridebant arguentes eos de tenacitate. Aliqui plures cereos emebant, quos in dominico sepulchro incendebant et reextinguebant, ducentes eos secum ad patriam et eorum mulieribus in partu laborantibus accensos tenere faciebant, ut sine periclitatione parerent. Dicunt enim candelas illas ad hoc esse utiles.[TR208]

Porro, occupatis nobis in emtione cereorum, parabant se fratres cum patre Guardiano, vestes sacras induentes, quas secum tulerant de monte Syon ad processionem solennem per omnia et eo ordine, sicut fecerant in monte Syon, ut dictum est fol. 94. A.

Cum ergo cuncti in suo ordine starent [TR209] cum luminibus accensis, incepit cantor alta et jocunda voce ante: Salve Regina, et eam omnes prosecuti sumus et cum cantu illo processimus in capellam gloriosae Virginis Mariae ad altare in facie capellae. Porro in illo loco, ut antiqua habet traditio, est locus, in quo beata Virgo Maria morabatur ex ea hora, qua a cruce fuit ducta usque ad filii suis a mortuis resurrectionem, nec fuit in civitatem Jerusalem reducta. Erant enim juxta scopulum Calvariae in horto aliquae pauperum hominum habitationes, sicut hodie sunt extra civitates domus in hortis, in quibus pro tempore recreationis domini horti habitant, sed aliis temporibus et continue pauperes in eis sunt. Cum ergo Dominus Jesus in cruce pendens matrem Johanni commendasset, abducta fuit a

cruce, sed nullo modo longius permisit se duci a cruce filii sui, nec intrare civitatem voluit, sciens, quod in tota Jerosolyma non erat pro ea hospitium propter filii sui ignominiam, quae tanta erat, quod etiam matrem cuncti recipere horrebant. Duci ergo se permisit ad domicilium non longe a cruce, ut morienti filio et exspiranti non deesset, sed in omnibus his participaret, et quid post mortem de corpore filii ageretur, videre et scire voluit, ut si abjiceretur, sicut aliorum damnatorum corpora, ipsum sibi tolleret, vel si sepulturae traderetur, sepulturae adesset, et officium funeri exhiberet, sicut et fecit. Nam cum vidisset Joseph et Nicomedum ad sepeliendum filium paratos, accurrit et ipsa doloribus repleta, et sepulturae affuit, et inde reducta in domicilium fuit, nec longius secedere voluit. Hoc enim solent aliae piae matres suis natis caris facere, quod si permitterentur, continue manerent ad (**111 A**) sepulchra suorum dilectorum, flentes, sicut Maria Magdalena, quae a monumento Lazari, fratris sui, vix potuit avelli, ut habetur Johannis XI. Quanto magis beatissima Virgo Maria, quae incomparabiliter plus dilexit filium suum, quam aliqua mater vel amicus posset diligere suum carum. Ad hunc ergo locum post resurrectionem suam Christus primo accessit. Et dicit Vincentius ordinis Praedicatorum, quod resurgente Domino praemisit angelum Gabrielem nunciare matri adventum gloriosissimi filii, quo facto statim supervenit filius, albissimis indutus vestibus, vultu sereno, speciosus, gloriosus et gaudens, rutilantibus cicatricibus, et totus festivus apparuit dulcissime eam salutans, secumque ducens omnes beatos, quos de limbo eduxerat. At virgo gloriosa quanto gaudio perfusa fuerit, quis enarrare poterit? In hoc ergo sacro loco cum gaudio cantavimus, et peracto cantu et his, quae in processionali continentur, ad locum accessimus, et prostrati indulgentias accepimus plenariae remissionis (††).

De loco, in quo reposita est columnae pars, ad quam Jesus flagellatus fuit.

Deinde cum cantu signato ad latus dextrum processimus. Ibi in muro est quoddam reservaculum sive fenestra non perspicua, in quo reservaculo stat pars magna de pretiosissima columna, ad quam Dominus Jesus in domo Pilati fuit nudus ligatus, et durissime flagris et virgis fuit castigatus. Singuli ergo accessimus, et ipsam sacram columnam manibus per cancellas immissis tetigimus, et ibi etiam indulgentias († †) plenariae remissionis accepimus. Olim fuit haec columna sacra integra translata a domo Pilati ad montem Syon. Unde Jeronymus dicit de Paula: Ostendebatur illi scl. S. Paulae in monte Syon columna, ecclesiae porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus ducitur flagellandus Jesus. Post destructionem autem ecclesiae antiquae Syon, ut dixi fol. 96. A., alia fuit ad illum locum delata. Tertia est Romae ad sanctam Praxedem. Quarta in Lugduno ad Sanctum Hircanum Justum, et in aliis mundi partibus reperiuntur etiam in ecclesiis partes de ea. Porro pars illa, quae hic in hoc loco est, habet unum palmum et tres transversos digitos in spisso, et est alta quatuor palmis, et est porphyrei coloris, maculis sanguineis respersa. Quod vel est ex natura lapidis, vel ex miraculo, quod sancti Hieronymus et Beda videntur sentire.

De loco, in quo sancta crux servabatur post ejus inventionem ante ejus amissionem.

In hoc loco divertimus ad oppositam capellae partem, et ibi etiam in muro reservaculum est, in quo per CC. annos fuit pars pretiosissimae crucis recondita, gemmis, auro, et argento stipata per illustrissimam Helenam ejus inventricem, quae eam integram cum invenisset, secari eam fecit, unam partem huc reponens, et alteram

Constantinopolim transferens. Quamdiu autem sancta crux in hoc loco stetit, orientalis (**B**) ecclesia prosperata fuit et crevit, et sanctissimos viros habuit, et semper de inimicis crucis Christi triumphum reportavit. Sed quam statim hinc ablata fuit, defecit, et usque ad ultimas feces devenit. Hunc locum, quamvis vacuum, honoravimus, et cantus de sancta cruce ibi perfecimus ex processionali: absentia enim tamquam praesentia ibi contemplabamur. Spirat enim, ut nobis videbatur, ex capsella illa virtus quaedam derelicta a ligno sanctae crucis. Nec mirum; si enim vas vini liquore effuso odorem vini retinet, et haec capsella, in qua lignum odorem vitae aeternae habens contentum, odore illo redolet. Verum ut eo venerabilior locus esset, habent in eo crucem reconditam, in qua parva particula de vera cruce Christi est infixa. Hanc particulam deosculati sumus, et indulgentias recepimus (†).

De loco, in quo sancta crux fuit probata per mortui suscitationem.

Expediti in illo loco cum alio cantu processimus ad medium capellae, et ibi est locus, in quem transpositae fuerunt tres cruces inventae, ut probaretur, quae crux esset Christi crux, et allato mortuo ad tactum crucis Christi surrexit vivus. Hunc locum deosculati sumus, et indulgentias recepimus (†). Capella haec est Latinorum, et nulla natio quidquam in ea juris habet, nisi Latini, et custodes sancti sepulchri loco Latinorum in ea officiant, et retro capellam habent habitacula, in quibus coquunt, comedunt, dormiunt, et necessarium opus perficiunt. Fratres minores communiter tres fratres in eo loco habent degere. Multis horis in dormitorio fratrum dormivi.

De loco, in quo apparuit Dominus Mariae Magdalenae in forma hortulani.

Post capellae illius visitationem exivimus cum processione ad ecclesiam, descendentes per quatuor gradus, et statim sub gradibus in locum venimus, ubi in pavimento erant duo circuli, quinque passibus ab invicem distantes, de polito et vario marmore formati. Et hos circulos circumstetimus, cantantes ea, quae erant ad propositum, sicut processionale continet. Hic dicitur esse locus, in quo Dominus Jesus apparuit Mariae Magdalenae in forma hortulani, et in loco unius circuli stetit Dominus, et Maria in loco alterius. Hic Maria procidit ad pedes, nec passus fuit se tangi, quia nondum ascenderat ad patrem, ut habetur Johannis XX. diffuse.

Res hic gesta magnam peregrino poterit dare devotionem in Mariae exemplo. Dum enim in sepulchro non invenisset quem quaesivit, per omnes angulos horti cucurrit emigrans, nunc huc, nunc illuc, et tanto amoris urebatur incendio, ut foemineae infirmitatis oblita nec tenebrarum caliginem, nec persecutorum terrorem timeret, nec custodes curaret. Sed cucurrit, circuivit, flevit, anhelavit et gemuit. Et nulli dubium, si ei dictum fuisset: (**112 A**) ecce, quem quaeris, jam mare magnum transiit, trans montana alpina migravit, ab oriente in occidentem se reduxit, et in ultima occidentis regione habitat, statim, non attentis mille periculis, mare transiisset, per montana cucurrisset, occidentem lustrasset, et usque in Hiberniam, quae ultima occidentis regio est, venisset. Sed pius Dominus hic in hoc loco apparuit, et numquam occultabit se his, qui ab occidente per tanta terrarum discrimina et aquarum pericula huc veniunt, ut eum, quem diligunt, quaerant. Non aestimo, quia promittitur Zachariae VIII. Ecce ego, inquit, salvabo populum meum de terra orientis, et de terra occasus solis, et adducam eos, et habitabunt in medio Jerusalem, et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum. Ad pedes ergo Domini Jesu nos hic prostravimus, et saltim vestigia ejus deosculati sumus, et indulgentias recepimus (†).

De loco carceris, qui erat juxta scopulum Calvariae, in quo Christus post eductionem fuit inclusus.

Hoc loco derelicto consequenter cum cantu et processione transivimus, et quandam obscuram capellam ingressi sumus, quae erat in petra excisa, et nullam habuit fenestram, sed unum in ea stetit altare et duo ostiola. Haec capella tempore passionis Christi fuit carcer, sive inclusorium juxta montem Calvariae, ad hoc ordinatum, ut rei educti ad mortem in eo includerentur, quousque tormentorum instrumenta pararentur, cruces, patibula, rotae, ligna ad ignem, et hujusmodi, et ut in eo biberent et inebriarentur, quia consuetum erat morte plectendos prius fortissimo vino inebriari, ut minus mori trepidarent, et tormenta levius ferrent; et ut fortius biberent, includebantur ibi cum vino, quatenus sine verecundia id agerent. Cum ergo Dominus Jesus cum cruce eductus fuisset, incluserunt eum in illa cellula, quousque foramina tria in scopulo Calvariae formarent pro tribus crucibus, et medio tempore biberet. Dederunt autem Domino myrrhatum vinum, Marci XV., quod fuit acerbissimum, unde oblatum potum non accepit, ut dicitur ibidem.

In hac venerabili cella contemplati sumus non sine tristitia, quomodo Dominus Jesus in ea flevit, et tormentum crucis cum timore pariter et amore exspectavit. Singuli ergo cum singultibus et gemitibus ingressi sumus, et successive vestigia Salvatoris nostri deosculabamur cum prostratione, et indulgentias ibi accepimus (†).

De loco, ubi milites miserunt sortes super vestimenta Christi, et ea diviserunt sibi.

Transivimus consequenter a carcere Christi ad aliam capellam cum tribus obstructis fenestris, et ibi est locus, ubi jam Domino Jesu cruci affixo stabant sui crucifixores,

mittentes sortes, quid quis tolleret de vestibus Jesus, et partiti sunt vestimenta ejus in quatuor partes, unicuique militi (**B**) partem. Ad sortem autem posuerunt tunicam inconsutilem, quae scissa inutilis fuisset. Et sedentes in loco hoc miserunt sortes in magnum Christi despectum. Compassione ibi moti fuimus super Christi nuditatem, et cantu finito locum deosculati sumus, et indulgentias recepimus (†).

Sedes, in qua Dominus Jesus sedit in sua coronatione poenosa.

Egressis nobis de ista capella ad ulteriora processimus cum lugubri cantu de coronatione Domini in sua coronatione corona spinea, et in unam capellam aliam venimus obscuram, cujus unica fenestra obturata lapidibus fuit, et altare in ea pulchrum et integrum, sed sine pallis etc. Sub ipso altari stat unus rotundus lapis, ac si fuisset pars unius columnae sectae in partes. Hic lapis tempore passionis Christi stetit in domo Pilati, ante stabulum mularum, pro sede; erat enim ita dispositus, quod fuit pro sessione aptus. Volentes ergo Dominum spinea corona coronare, volverunt lapidem a suo loco in praetorium, et Dominum Jesum desuper sedere fecerunt, eumque sedentem super hunc lapidem coronaverunt spinis. Post passionem autem Christi fideles eum lapidem huc portaverunt in perennem memoriam illius durissimae et opprobriosissimae coronationis. Prostravimus [TR210] ergo nos, et adorantes Dominum lapidem hunc manibus tetigimus, et ore deosculati sumus, et indulgentias accepimus (†). Et ea, quae passus est Dominus sedens super hunc lapidem, ad memoriam reduximus, quomodo Dominus Jesus indutus derisorie purpura, arundinem pro sceptro manu tenens, corona spinea coronatus, oculis velatus, consputus, colaphisatus, alapis percussus, arundine laesus, per Ave salutatus, Rex Judaeorum vocatus, propheta nominatus, et

mille puncturis spinarum vulneratus, toto denique corpore ex flagellatione praecedente dilaceratus, irrisioni publice expositus, et ita plenus opprobrio in hoc lapide sedit tamquam Rex in solio, manifeste ostendens, regnum suum non esse de hoc mundo. Unde Sancti Christum regem non agnoscunt, nisi prout sedit coronatus in hoc lapide. Legimus enim de S. Martino, quod sibi spiritus malignus apparuit, corona aurea et purpura indutus, et splendido decore circumdatus, dicens, se esse Christum. Cui Martinus: Ego Christum non nisi spinea corona, et stygmata crucis praeferentem non agnosco. [TR211] Quo audito diabolus confusus abscessit. Legimus etiam de S. Catharina de Senis, cum fuisset a quadam mala muliere scandalose diffamata, ex hoc turbata confugit ad Dominum, petiit, ut innocentiam suam deferenderet. Cui Christus apparuit, habens in dextra coronam auream, margaritis fulgidam, et in sinistra coronam spineam, aculeis hispidam, dicens ei: elige, quod vis. Aut in vitae hujus cursu serto spineo coronari, et aliam tibi pretiosam coronam servabo in vitam aeternam, aut nunc habere hanc pretiosam, et post transitum servabitur tibi haec de spinis. Cui virgo: Ego, Domine, in hac vita semper tuae beatissimae passioni conformari elegi et nunc eligo. Et haec dicens spineum diadema cum utraque manu de manu salvatoris arripuit, et capiti suo cum tanta violentia imposuit, ut post visionem dolorem sensibilem capitis ex spinarum puncturis sentiret. Sic etiam gloriosus rex Jerusalem, Balduwinus, qui primus latinus Christianus ibi regnavit, non auream, sed (**113 A**) spineam coronam pro insigniis regalibus habuit, semperque in diebus ostentationis suae, etiam inter reges existens, spinis coronatus processit, dicens: indignum fore, quod homo peccator rex Jerusalem ornatus aurea corona incederet, cum rex coelorum in Jerusalem spinea corona coronatus exstitisset. Sunt autem per circuitum Jerusalem spinae acutissimae, de quibus ego unam coronam

complexui, et Ulmam mecum duxi. Nec credendum est, quod marinis spinis usi sint in coronatione Christi, sed communibus spinis, crescentibus per circuitum Jerusalem in monte Syon, et in monte Oliveti, et in vallibus. Coronatio enim Christi non fuit a Judaeis aut gentilibus praecogitata, sed dum jam judici praesentatus fuisset et accusatus, quod diceret, se Christum, regem, esse, tunc subito venit eis in mentem, quod derisorie et cum cruciatu esset coronandus, et de proximis spinis tulerunt, et forte ex coquina domus inter sarmenta comburenda eas invenerunt, quia hoc ad oculum vidi, quod etiam nunc non alia ligna habeant, nisi spinas, et coquinae plenae sunt acutissimis spinis pro igne.

De capella S. Helenae, inventricis S. crucis.

Capella ista dimissa progressi sumus gyrantes ecclesiam ab intra cum cantu de S. Helena, signato in processionali, et ad unum ostium magnum venimus in muro ecclesiae, ac si per hoc ostium esset exitus de ecclesia extra. Per hoc ostium intrantes in tenebras, quas tamen luminibus nostris repulimus, statim pedibus apprehendimus gradus lapideos, per quos descendimus per XXX passus vel gradus usque in quandam capellam, quae dicebatur capella S. Helenae, quae subterranea est. Ibi ergo cantu finito genibus flexis oravimus, et indulgentias recepimus (†). Haec capella est satis magna, alias parietes non habens, nisi petras, in quibus est incisa, sicut et ipsi gradus de superiori ecclesia inter parietes petrarum descendunt, a superiori vero est testudinata, et per ipsam testudinem lumen incidens habet, ipsa autem testudo fulcitur VI columnis marmoreis, quae, ut dicitur, tempore passionis Christi sustentabant praetorium, in quo judicatus fuit Dominus. Et per sanctam Helenam fuerunt inde huc translatae. Hae columnae sunt politae et nigrae, et semper sudant, et guttatim destillat de eis aqua, et dum aliquis manu vel veste tergit guttas, statim erumpunt aliae guttulae. Porro vulgus dicit, quod sudare

inceperint miraculose, dum Christus castigabatur in praetorio, et sudor ille sit fletus earum super innocentia Christi Jesu. Nec omnino abjicienda est vulgi opinio, quae certe otiosa penitus non est. Si enim lapides laudes Redemtori proclamare dicuntur, hominibus a laudatione silentibus, ut habetur Lucae XIX.; quid mirum, si lapides (**B**) flere mortem Redemtoris hominibus ridentibus [existimentur]. Quia enim in die palmarum pueri Ebraeorum et discipuli Christi Osanna clamabant, lapides tacebant, et si hi tacuissent, lapides clamassent: sic si mortem innocentem et acerbam homines flevissent, lapides lacrymas non dedissent. Sed quia illi non flebant, lapides lacrymas fundebant, sicut et scissi in morte Christi leguntur. Nullum ergo inconveniens vulgi pia habet opinio, dicens: columnas illas in morte flevisse, nisi quod in Scriptura non legitur: facilius est enim, lapidem lacrymari, quam laudes decantare. Dicunt consequenter, quod columnae illae ideo sine cessatione flent, quia homines, qui semper flere deberent et Christi passionem et sua propria peccata et calamitatem hujus miseriae, gaudent et rident. Et si homines a risu intemperato abstinerent lapides lacrymas non funderent. Alii simplices in bona fide de his columnis dicunt, quod Christo patiente Maria virgo dolore repleta, sola flens, sic has columnas est affata: non est, inquit, quod doleat mecum, et tantum pondus amaritudinis sola sufferre quomodo possum? Vos ergo lapides mecum flete. His dictis aquis stillare coeperunt. De his columnis forte dicitur Sap. II.: data est illis aqua de petra altissima, et requies sitis de lapide duro. Et Habac. II.: lapides de pariete clamabunt. Et Job. 9.: qui commovet terram, concutiet columnas ejus. Ea, quae supra dixi de columnis, audivi a devotis et simplicibus catholicis, et a mulierculis devotis, quarum nolo spernere pietatem, nec abjicere devotionem. Scio autem bene, quod ea, quae operatione naturae fieri possunt, non sunt ascribenda miraculis; est enim certa species lapidis, in genere marmorum, emdros appellatur, de qua semper aqua

stillat, ubicunque in aedificio fuerit locatus, quia ex frigidissima ejus complexione aërem circumstantem incrassando transmutat in aquam, quasi in habentibus aptitudinem faciles transitus aquae in aërem [TR212] subtiliando, et aëris in aquam inspissando, quo fit, ut aërem aquam factum et petrae circumpositam naturaliter per guttas desudet a petra decidens. Unde simile dicitur Constantinopoli in veteri palatio, ubi in quodam habitaculo sunt conchae marmoreae de simili lapide, quae per se ipsas aqua replentur, et dum evacuantur, iterum, nullo homine faciente, replentur. Quod vulgus stupet, tenens pro miraculo, quod tamen naturaliter fit. Sic credo esse istas columnas emdronicas, naturaliter madentes et sudantes.

In eadem capella est una lapidea concha in muro, juxta altare pro aqua benedicta imponenda, quae jam semper est vacua et sine aqua benedicta. In hanc concham dum homo caput ponit et auscultat, audit quasi stridentes ignium flammas et strepitum, quasi decursum aquarum multarum, praecipue tamen, quando homo solus est in capella, et haec audire cupit, tunc audit horribilem tumultum, sicut egomet saepe audivi. Simplices hoc audientes terrentur multum, et dicunt, de subtus esse purgatorium, et sonitum illum causari ex illatione poenarum, et ex rugitu tortorum. Sed ego existimo, quod ex deambulatione superius in templo causetur inferius talis sonitus.

Iuxta utrumque latus graduum sunt cavernae magnae et altae, petris incissae, quae fuerunt capellae consecratae olim cum altaribus et penitus sunt (**114 A**) absque lumine. Mirum est videre antiquorum devotionem in his et similibus. Duo altaria habet haec capella, et juxta majus altare ad latus dextrum est una cathedra saxea et juxta cathedram fenestra per petram, per quam est respectus in foveam inferius, in qua sancta crux fuit inventa. Et dicunt, quod dum Helena sanctam invenisset crucem, primo hanc

capellam aedificavit, et in illa cathedra sedens continue in speluncam, ubi crucem invenerat, oculos conjecit per fenestram, et semper ibi manens, aedificatoribus formam templi erigendi tradidit, et impensas solvit, et in tenebrosis capellis lectulum suum habuit, et ibi cum ancillis suis diebus et noctibus mansit, quousque tota ecclesia consummata fuit. Hanc capellam nonnulli [TR213] nominant ecclesiam S. Jacobi, dicentes, quod S. Jacobus, primus in Jerusalem episcopus, ibi sedem suam habuerit, et ideo etiam ipsam cathedram nominant S. Jacobi sedem. Sed hoc est contra rationem, cum tempore S. Jacobi nulla fuerit [TR214] ibi ecclesia, sed locus extra urbem despectus propter montem Calvariae.

De spelunca, in qua sancta crux fuit inventa a S. Helena.

De hac capella ulterius descendimus per XVI gradus, qui ad latus dextrum sunt, cum cantu de sancta cruce, et in aliam capellam venimus penitus tenebrosam, et lumine coeli carentem, lampadibus tamen multis illustratam. In imo illius capellae est fovea sub rupe superpendente, XXII pedes habens longitudinis, in qua sancta imperatrix Helena pretiosissimum thesaurum invenit, qui ultra CCC annos ibi latuit. Reperit enim ibi cruces tres, clavos, spineam coronam, tabulam tituli cruci superpositam, ferrum lanceae, quo Christi cor fuit transfixum, calamum cum spongia et omnia instrumenta, quibus usi fuerant in crucifixione Christi et duorum latronum, quae omnia cum crucibus, tamquam immunda, in locum projecerant. Hanc sacram speluncam circumstetimus cum cantibus et laudibus, inventam ibi crucem laudantes, et singuli provoluti locum deosculati sumus, et indulgentias († †) plenariae remissionis accepimus.

Porro in loci illius deosculatione sensim dulcem spirare odorem ex specu, ex quo odore plurimum aedificati, confortati, et consolati fuimus, pro eo, quod percipere meruimus reliquias illius dulcissimi odoris, qui ex eo specu exhaluit, dum Judas Quirinus fodiens super crucem venit, ut legitur de inventione crucis sanctae.

Horribilis est locus ille et profundus in rupibus. Sed quomodo cruces tam profunde in viscera terrae fuerint immersae, facile est videre illi, qui civitatis sanctae antiquam dispositionem scit et legit. Antiqua namque civitas Jerusalem a parte occidentis, ubi crucifixus fuit Dominus, erat profunda voragine cincta, quae ab austro in aquilonem protendebatur ad longitudinem civitatis. Et ista vorago non fuit arte, sed naturaliter, pro civitatis fossato scopulis et rupibus sese respicientibus ab utraque parte voraginis. Super interiores scopulos et petras erat murus civitatis (**B**) circumductus, exteriores vero rupes eminebant in civitatis munitionem. Inter scopulos autem exteriores dicebatur unus Calvarius, et locus sub eo Golgatha. Et in Calvario crucifixus est Dominus cum duobus aliis, quibus a crucibus solutis ipsas cruces in voraginem illam projecerunt cum aliis instrumentis crucifixorum, quia Calvarius stabat super marginem voraginis, et non aliud fecerunt, nisi quod cruces de foraminibus petrae extraxerunt, et in foveam praecipitaverunt, sicut et alias immunditias in eam projicere solebant, quibus cruces post modicum opertae fuerunt, quia de muro civitatis cottidie immunditias effuderunt. Demum anno XLII. post passionem Christi, cum Titus Jerusalem everteret, projici fecit muros et turres ibi in voraginem illam, et ita cottidie cruces magis ac magis operiebantur. Deinde post LXXVII annos venit Helius Adrianus imperator, et in odium Christianorum aedificavit in Golgatha templum spurcissimum, Veneris statuam marmoream in ipso collocans, ut refert Jeronymus in epist. ad Paulinam, et in odium Judaeorum posuit statuam cum imagine sua in

locum, ubi templum Domini fuerat, in quo Judaei oratorium fecerat, et quam statim imperator dorsum civitati vertit, Judaei statuam imperatoris destruxerunt. Quod audiens Adrianus reversus est, et totam civitatem funditus evertit eliminatis Judaeis, et abiit. Et ita iterum fuerant muri projecti in voraginem supra cruces. Non multo post Caesar redit, et civitatem de novo instauravit, et praecepit, ut murus antiquus occidentalis totaliter in voraginem praecipitaretur, eamque jussit repleri, et reliquae terrae aequari, et templum Veneris muris civitatis coincludi, et pro tanto civitatem amplificari fecit. Et ita factum est, quod vorago illa, in qua sancta crux jacuit annos circiter centum LXXX, ut Hieronymus in ... [loco dicto?] dicit, quousque sancta Helena venit, et vix locum invenire potuit, qui in oblivionem venerat. Specum ergo mundavit, et eum consecrari fecit, et suam capellam et habitationem desuper construxit, sicut hodie est. Stabamus ergo in loco illo quasi rapti prae admiratione scopulorum et petrarum, sub quibus sancta crux inventa fuit, quia rupes praerupti pendebant super capita nostra, qui ruinam minarentur. In hac sacra voragine multam devotionem hauriunt peregrini. Sed Christiani orientales et etiam Sarraceni in ea vacant superstitionibus vanis. Nam de rupibus illis frusta descindunt pro medicinis. Dicunt enim, quod febricitans, bibens de vino vel aqua, in qua aliquid de illis rupibus est impositum, quam statim sanetur. Insuper, dum quis sentit capitis dolorem, statim comam capitis abradi facit, et pilos abrasos ad custodes templi mittit, ut imponant loco inventae sanctae crucis. Quod dum factum est, sanatur dolens. Similiter faciunt, dum quis dentium dolorem patitur. Tunc barbam abrasam in specum mittunt, ut sanentur. Sic, qui dolent pudenda, etiam faciunt. Unde accidit, quod omnia foramina petrae et rupium sunt repleta barbis, comis et pilis. Hunc profanum ritum ex antiquis idololatris ad eos devenisse nemo dubitet. Dicit enim Diodorus libro 2. c. 4. antiquarum historiarum, quod olim Egyptii, vota diis

facientes pro aegrotationum evasione vel curatione, capillos abrasos aureis vel argenteis imposuerint vasis, mittentes eos ministris idolorum in templa, et sanabantur. Sic et illi criminosi faciunt hodie. Est enim retro locum inventionis sanctae (**115 A**) crucis concavitas profunda in rupe, quae repleta est barbis et comis hominum. Et quamvis Sarraceni, Turci, non credant, utuntur tam illo loco et loco Calvariae pro suis superstitionibus. In illo specu est optimus sonus et resonantia, cujus similem non audivi in aliquo choro vel ecclesia. Unde aliquoties, quando solus in eo fui, plena et alta voce cantavi antiphonas de inventione sanctae crucis et hymnos.

De sanctissimo monte Calvariae, in quo Dominus Jesus crucifixus pependit.

Consummatis omnibus, quae agenda erant in specu sacro, mox de loco ascendimus et per ostium templi reingressi sumus, et circumeuntes cantor alta voce inchoavit hymnum: Vexilla regis prodeunt, fulget, etc. Et cum illo cantu usque ad ascensum sanctissimi montis Calvariae venimus; in quem XVIII gradibus lapideis ascendimus ab inferiori ecclesia sursum et superius; in unam lucidam, pulchram, marmore polito et vario ornatam capellam venimus, in qua multae pendebant lampades ardentes et tria ibi altaria stabant decorata picturis de opere musaico, et erat capella de opere arcuario facta, in medio columna marmorea sustentante aedificium. Sub arcu testudinis depicti erant David et Salomon. David quidem cum illo versu: qui edebat panes meos magnific. Salomon autem cum illo: sapientiae aedificavit sibi domum; et signa immolationis Isaac. Haec capella est super montem Calvariae aedificata. Cum omnes in eam venissemus, et iam ad oculum nobis ostenderetur petra illa mirabilis, rupes desiderabilis, scopulus amabilis, lapis laudabilis, [TR215] saxum venerabile cum spectabili foramine, in quo

sanctissima crux cum Crucifixo fuerat infixa, et haec intueremur, perterriti vehementer et concussi a tanta sanctitate, proni in terram cecidimus in facies nostras, et iam non audiebatur cantus, sed planctus, non hymnus, sed fletus et ululatus. Nullus ibi erat, qui se posset a lacrymis et gemitibus continere; quis enim tam durum cor habere posset, quod non scinderetur in loco, ubi oculis suis videt scissam petram durissimam? Quis ibi non etiam alto gemitu fleret, ubi Christus Deus noster in cruce supensus alta et magna voce emissa clamavit, oravit etiam pro crucifixoribus, latroni paradisum promisit, matrem moestissimam Johanni commendavit, felle et aceto potatus fuit, omnia ibi consummata esse dixit, spiritum in manus patris commendavit, et exspiravit; latus ejus miles lancea aperuit, sanguinem et aquam ibi fudit. Ecce, peregrine devote, hic Abel occisus a fratre, Isaac ligatus a patre, serpens aeneus suspensus a Moyse, agnus paschalis immolatus in lege, Deus occisus ab homine, Jesus crucifixus carne, rex tuus suspensus cruce, Dominus tuus condemnatus morte, mitis et humilis et innocens perfusus cruore, sacerdos et hostia offerens sese. Haec et his similia in hoc tremendo loco contemplabamur, et diutius in oratione prostrati mansimus. Finita autem oratione unus post alium ad petram sanctam, quae prominebat supra fundamentum, accessit, et ad foramen crucis se quilibet juxta loci (**B**) dispositionem traxit, et locum ipsum eximia cum devotione deosculabatur et faciem, oculos, os quilibet super crucis foramen posuit, de quo nimirum foramine dulcis admodum spirat odor sensibilis, qui perceptibiliter hominem recreat. Brachium, etiam manus in ipsum foramen misimus usque ad suum fundum. Et cum his indulgentias (††) plenariae remissionis accepimus.

Porro in latere sinistro foraminis est in ipsa petra grandis scissura, a summo usque deorsum, quae in Christi exspiratione facta creditur. Ad illam scissuram etiam

accessimus unus post alium, et ipsam deosculati sumus, capita nostra ei imponentes magis et corpus, quantum fieri potuit. Insuper ab utroque latere sancti foraminis sunt alia duo foramina, in quibus duorum latronum cruces fuerunt impositae, qui crucifixi fuerunt cum Iesu, Dysme et Gesme: sed illa foramina videri non possunt, quia super ea stant columnae, non altae, in quarum capitibus sunt ferrei clavi, ad quos cerei et candelae affiguntur, et sunt istae columnellae quasi candelabra. Ipsam tamen columnam dextram deosculati sumus. Ut patet supra, fol. 67. A.

In pariete retro petram sanctam est pictura nova, valde pretiosa, Crucifixi, beatae Virginis, et S. Johannis Evangelistae. Fuimus ergo in monte Calvariae cum processione plus quam per horam, orationi et devotioni vacantes et erat profusa nox, quasi IX. hora ante medium noctis.

De ipsa scissura in persuasione ad Soldanum Nicol. de Cusa tradit libro III. cap. 17. de editore Alchor.

Descriptio montis Calvariae, et ejus dispositio. Vid. fol. 130. et fol. 264.

Calvariae locus non dicitur in Scriptura mons, sed solum vulgaris locutio ipsum montem appellat, cum tamen in veritate mons non sit, sed scopulus aut rupes, aliquantisper elevatus a terra, et tamen non hanc distinctionem habet mons Calvariae, ut patet in figura.[TR216] Rupes, mons et locus fuit ab antiquo valde venerabilis, quia ibi

Adam, primus parens, fuit in eo mortuus,
Abraham a Melchisedech benedictus,
Isaac a patre huc ad immolandum ductus,
Serpens aeneus hic fuit collocatus,
Dominus Jesus hic est crucifixus et mortuus;

non quod mons Calvariae continet magnam civitatis partem. Locus Calvariae totius templi spatium designat. Rupis Calvariae tantum sustentat crucem. Porro ante civitatis ampliationem stetit hic scopulus ex opposito muri civitatis, super marginem voraginis profundae, quae civitatem a parte occidentali cingebat, ut supra dixi fol. 114, A. B. Et non erat longe a muro civitatis, quia ipsa vorago profunda quidem erat, sed non adeo lata, quin de muro cum lapide usque ad ipsum scopulum Calvariae quis jacere potuisset. Quam magnus autem fuerit scopulus, non potest bene sciri. Sed hoc ex ipsa templi structura patet, quod major fuerit, quam nunc est, quia necesse erat in circumductione muri partem de eo demere. Et quamvis rupes illa prope murum fuerit, ut dixi, longus tamen erat circuitus a lithostrato, ubi Dominus crucem assumsit, usque ad portam judiciariam, et a porta transeundo per voraginis pontem usque ad rupem, quae non erat statim ante pontem, sed per aliquod spatium distabat sursum transeundo super marginem voraginis, et ibi scopulus super marginem ita dispositus erat, quod Dominus in eo crucifixus dorsum ad orientem contra civitatem habuit, vultum vero contra occidentem vertit. An autem Dominus crucifixus sit super scopulum, vel intra, venit in dubium, (**116 A**) quia propter structuras nescitur, quam latus fuerit in suo culmine scopulus. Ego credo, quod infra scopulum fuerit Dominus crucifixus, et eo cruci affixo crucem cum ipso super scopulum traxerunt sursum, et ibi eam rupi imposuerunt.

Ante crucifixionem Christi fuit locus Calvariae honorabilis ab antiquo. In eo fuit Adae testa decalvata reperta, a qua Calvaria est locus dictus, vel Calvaria et Golgotha, quod idem est. Judaei ab antiquo hunc locum venerati sunt, quia credunt, in eo Abrahamum voluisse immolare Isaac, filium suum, ut dicetur. Et ideo unum de excelsis erat in loco isto, ut creditur, in quibus populus immolabat etiam constructo templo, quod saepe reprehenditur in libris Regum, ubi etiam

de sanctis regibus dicitur: et fecit bonum coram Domino, veruntamen excelsa non abstulit, adhuc enim populus immolabat in excelsis. Fuerunt enim quaedam loca in terra sancta, in quibus quaedam memorabilia facta fuerunt peracta a Domino, et in quibus ante templi aedificationem colebatur Dominus, et hostiis placabatur; quod facto templo non licuit. Ut fuit locus Sylo et Galgala, et mons Oliveti, et locus Calvariae. Singulariter tamen in hoc excelso populus nimis immolando excedebat, quia in eo collocatus fuerat serpens aeneus, de quo habetur Numeror. 21., quem populus multum venerabatur usque ad tempora Ezechiae regis, qui eum comminuit, ut habetur [TR217] 4. Reg. 18.

Venerabantur ergo antiqui locum hunc, quia Melchisedech ibi Abrahae occurrit cum pane et vino; et ibi est etiam mundi medium, de quibus omnibus patebit statim.

Porro, dum Judaei amisissent regnum, et regibus alienigenis et gentilibus gubernarentur, qui eos odio habebant, in displicentiam Judaeorum locum Calvariae et Golgathae fecerunt locum punitionis malefactorum, in quo fures, latrones, homicidae, blasphemi puniebantur, et morte plectebantur, ut locum abominabilem redderent Judaeis in despectum, et ita loci despectio fuit facta usque ad Christum, quo resurgente et ascendente coepit locus coli a Christianis et venerari. Sed hoc idololatra Helius Adrianus imperator non sufferens templum Veneris ibi construxit, et statuam meretricis in scopulo Calvariae erexit, et ita locum dehonestavit, eum christianis exosum faciens, ut Hieronymus habet in epistola ad Paulinam. Et mansit ita centum et octoginta annis abominabilis Christianis, quousque S. Helena supervenit, et eliminata omni spurcitia locum mirifice decoravit, ut patebit in templi descriptione. De hoc monte vide infra fol. 130. et 255. Et in sermone beati Bernhardi ad milites templi, C. 10.

De loco, ubi Christus crucifixus fuit, et in quo Adae testa reperta fuit, et de scissura petrae.

Rupe sancta deosculata cum processione descendimus per gradus iterum ad ecclesiae pavimentum, et ingressi sumus capellam, quae est sub capella montis Calvariae, de qua consurgit scopulus crucis Christi, sursum usque in superiorem capellam se tollens. In hoc loco procidimus in terram, eamque cum multa devotione deosculati sumus, venerantes Jesum in cruce, cui ibi fuerat confixus. Si enim scopulus fuit, sicut hodie est, non poterat in eo crucifigi Christus, sed sub ea, et locus crucifixionis hic (**B**) fuisse necesse est, quamvis de hoc nulla habeatur scriptura aut certitudo, nisi quod loci dispositio videtur id ostendere. In hoc loco reduximus in memoriam ignominiosam Christi denudationem, quomodo hic eum omnibus vestibus nudantes spoliaverunt, et quomodo in exuitione vestium vulnera in flagellatione accepta renovata fuerint, et quomodo nudatus in terra incurvatus sedit prae verecundia, quia totaliter nudus erat, et prae debilitate, quia undique dilaceratus erat. Et cum iam crux parata esset, et crucifixores eum super crucem trahere vellent, receptis viribus surrexit, et genibus flexis ante crucem oravit, dicens: suscipe, sancte pater aeterne, me dilectum filium tuum, quem tibi offero in sacrificium immaculatum pro salute humani generis in remissionem peccatorum. Et his dictis ad manus se crucifigentium libere dedit, qui eum super crucem projicientes crudeliter extenderunt. Quod cernens mater moestissima accurrit, et velum ad tegendum filii pudenda obtulit, quo et tectus fuit. Nam locus, in quo beata Virgo et Johannes sub cruce steterunt, prope hunc locum est, quamvis extra templum ingressum habeat, ut suo loco patebit. Ex quo etiam argumentum capio, quod Christus fuerit inferius crucifixus, et cum cruce supra rupem elevatus cum clamorosa derisione Judaeorum.

Post loci illius deosculationem, in quo Christum crucifixum suspicabar, processimus contra altare, quod ad rupem Calvariae est aedificatum, in cuius dextro latere vidimus in rupe scissuram, quae a summo descendit usque in terram. In eodem loco mortuus est et sepultus Adam, primus parens noster, ut multi dicunt. Nec obstat, quod dicitur Josuae XIIII., quod Adam sit in Ebron inter Enakim sepultus, i. e. inter gigantes. Quia dicitur in supplemento Chronicorum, quod Adam mortuus et sepultus fuerit in monte Calvariae, et postea corpus ejus demto capite translatum sit in Ebron, in speluncam duplicem. Caput vero Adae repertum est post multa tempora in monte Calvariae. Ideo pictores consueverunt testam humani capitis sub cruce depingere. Unde Ambrosius et Athanasius, Chrysostomus et Jeronymus in epistola ad Marcellam et in pluribus aliis locis, et Hebraeorum doctores, dicunt: Adam hic peccasse, et fuisse sepultum, ideo, ut ubi corruptum est genus humanum, ibi Christus proprium corpus exposuit, et ubi seminata est corruptio, ibidem incorruptio oriretur. Haec Anthonius. Sanctus etiam Jeronymus saepe idem dicit. In quodam tamen loco dicit: quod dicere, Adam ibi sepultum, sit favorabile et aures demulcens. Locum ergo scissurae deosculati sumus, et locum sepulturae Adam patris nostri.

Porro Orientales dicunt, in eo loco sepultum fuisse Melchisedech, primum sacerdotem Jerusalem. De quo habetur Genes. XIV. et Psalmo 109. Sed hoc latina et occidentalis ecclesia non recipit, propter dictum apostoli Hebrae. cap. 7., ubi dicitur, quod Melchisedech sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum habere, neque finem vitae. Quod tamen non ita accipiendum est, quod Melchisedech nec natus nec mortuus fuerit, et sine genitoribus exstiterit, sicut Melchisedeciani haeretici dicunt, qui ipsum fuisse non hominem profitentur, ut habetur...: quidam autem etc. Sed ita accipiendum est, quod in veritate genitores habuit, vitae initium et finem, sed hoc investigare

nemo unquam potuit, ut esset figura conveniens aeterni sacerdotii Christi. Unde Hieronymus in epistola ad Evagrium mirabiliter invehit contra eos, qui dicebant, Melchisedech non fuisse hominem, sed Dei filium aut angelum. Et hoc dicentes censentur ab ecclesia haeretici Melchisedechiani.

In hac capella sunt sepulti reges latini, qui virtute magna (**117 A**) et maximis laboribus terram sanctam in manus Christianorum reduxerunt et subdiderunt, et Sarracenos ultra modum vexaverunt, et mirum est, quod non discerpunt ecclesiam propter corpora illorum. Sunt autem hi reges ibi sepulti, scilicet, rex Gotfridus de Bullion primus, dux Lotharingiae, qui anno Domini MLXXXXVI. capta Hierosolyma per universos principes occidentis creatus fuit rex Jerusalem, et mortuus hic in ecclesia S. sepulchri sepultus est. Rex Balduinus II., III. rex Balduinus. IV. Fullo. V. Balduinus. VI. Almaricus. VII. Balduinus. VIII. Balduinus. IX. Guido. Hic ultimus pusillanimis fuit, et sanctam civitatem et regnum Jerusalem neglexit. Contra quem insurgit dominus Betrandus, comes tripolitanus, qui etiam erat catholicus. Sed quia rex Guido potens fuit, nec potuit eum Bertrandus debellare cum suis, convocavit in auxilium contra regem Jerusalem regem Egypti, Soldanum, et fecit pactum cum Sarracenis, et Guidonem expugnavit. Videntes autem Sarraceni et gentiles dissidium regni, et quod Christiani in se ipsis essent divisi, conglomerati ceperunt civitatem sanctam, ejectis inde Christianis, et per consequens totam terram sanctam amiserunt Christiani. Et praefati reges omnes regnaverunt annis LXXXVIII et XIX diebus in Jerusalem, et cessavit regnum translatumque est et additum regno Aegypti, sicut est die hac.

Ecce, quantum iterum evagatus sum de proposito, sed iam redeo. Capella praefata sub monte Calvariae est Christianorum de Nubia, qui ibi officia sua celebrant, et dicunt, quod rex Melchior, unus de tribus Magis, de quibus

habetur Matth. 2., erat rex Nubiae, qui, dum de Nubia prope Hierosolymam venisset, urbem ingredi non voluit, sed juxta montem Calvariae hospitatus fuit, ideo sit eis hic locus datus ab antiquo. Ideo hac capella officiis processionis finitis et indulgentiis acceptis (†) recessimus.

De loco illo, ubi corpus Christi inunctum fuit et linteamine vel sindone involutum.

Exeuntes autem a capella illa de pede montis Calvariae processimus ad IX passus cum hymno: Pange lingua gloriosi proelium certaminis, de passione Christi, et venimus ad locum, in quo in ecclesiae pavimento jacet niger lapis, quibusdam rubeis maculis respersus, bene politus, qui dicitur ibi fuisse tempore passionis Christi juxta sepulchrum Joseph ab Arimathia. Nam Judaei suos lavant mortuos, et super tabulam ligneam aut lapideam corpus ponunt, et officia consueta explent lavando et unguendo [sic]. Joseph ergo, qui sepulchrum sibi exciderat de petra in eo loco, etiam tabulam marmoream politam sibi fieri fecit, in qua corpus suum lavaretur et ungeretur. Sed sicut suum sepulchrum Christo tradidit, ita et lapidem loturae. Cum ergo Joseph et Nicodemus cum suis adjutoribus corpus Christi de cruce solvissent, portaverunt ipsum huc, et nudum super hunc lapidem sanctum posuerunt, ibique unguentis foventes vulnera linimentis et in sindone munda involventes; (**B**) et in hoc funeris officio affuit gloriosissima et moestissima Maria, sedens, et in sinu suo caput vulneratum filii habens, ipsumque sudario circumligans, et Maria Magdalena pedes sacros, quos etiam in vita unxerat, diligentissime ungebat, et juxta necessitatem ipsum pretiosissimum corpus in hoc lapide evolvebant. Super hunc sanctissimum lapidem, pro dolor, imprudenter steti, ut supra fol. 109. A. B. patuit. Hunc lapidem cum processione circumstetimus, et cantibus finitis unus post alium provoluti ipsum deosculati sumus, et indulgentias plenariae († †)

remissionis accepimus. De hoc loco portaverunt corpus Domini ad sepulchrum, quod ad quinquaginta passus ab eo distat. Super hunc locum est chorda extensa de uno pariete ad alterum, in qua pendent multae lampades ardentes, et post processionem posuerunt mensam super lapidem, in qua celebrant Missas, qui volebant.

De loco, ubi dicitur esse centrale medium totius mundi.

Cum omnia loca sancta ante dominici sepulchri ingressum prius visitassemus, declinavimus cum processione a via, per quam portatum fuit Domini Jesu corpus in sepulchrum, gyrantes sepulchrum sanctum, et golgathanam ecclesiam, quae est chorus totius templi, ingressi sumus; ibi cum ad medium venissemus chori, circumstetimus lapidem quendam, qui est rotundus, a caeteris lapideis tabulis elevatus, in cujus medio est rotundum foramen, in quo homo posset pugnum, h. e. manum complicatam, immittere. Lapidem hunc dicunt jacere in centrali medio totius mundi, et dicunt Orientales, quod Dominus Jesus ante passionem suam cum discipulis ibi stans digito hunc locum commonstravit, dicens: ecce, hic est medium mundi. Dicunt enim veteres historiae, quod ante templi hujus aedificationem fuit in hoc loco a philosophis erecta columna alta marmorea, quae in aequinoctio aestivali umbram non faciebat meridie, sole directe super eam stante. Hujus experientiam quidam miles peregrinus societatis meae accipere volens, accepta licentia a domino Sabathytanco, magistro hospitalis, qui dicitur Calinus major, ascendit cum quibusdam sociis super convexum testudinis chori, quae testudo multum alta est, et habet gradus, per quos potest fieri ascensus, et in supremo convexi est altana cum lapidibus arte facta, in qua possunt sine periculo stare et circumspicere. In hanc ascendit miles ille in meridie, et vidit, an corpus suum umbram faceret. Qui dixit nobis pro

certo, quod corporis sui umbram nullum vidisset, stabat enim directe super locum illum, quem superstetimus, quia ita altana est aedificata, quod supra locum stat, et quod illa experientia ibi capiatur. An autem hoc sit verum, et evidens signum, quod locus ille sit in medio terrae, ubi in meridie sol splendens sic directe super capita corporum [stat], quod umbram corpus non reddit, non video. Legi etiam in pluribus libris de multis locis, ubi corpora aliquo tempore non reddant umbram, sicut recitat Dionysius libr. 3. Antiq. hujusmodi, de quadam insula versus meridiem in oceano sita, in qua circa meridiem nullam fieri rei cujus umbram, cum supra verticem sol existat: quae insula longissime distat ab Hierosolyma. Sed et Petrus de Albano consiliator Doctrina 67. idem dicit fieri in civitate Athenae, in qua ipsemet experimentum hujus accepit. Et in civitate Sienae super Nilum idem dicit fieri sole in aestivo tropico existente. Et Ptolemaeus in tertia tabula Africae et in quarta multas regiones inducit, ubi sol stat meridie supra verticem. Et quod his amplius est, in tabula eadem assignantur loca plurima, ubi bis in anno sol super verticem stat sine umbra. Sic sunt loca in Asia multa, ut videri potest in 6. tabula, in 9. et 10. et 11. et in 12. Et notum est, easdem regiones non esse mundi medium. Multi aestimaverunt, certam insulam esse in mundi medio, in qua tamen sol semper meridie umbram relinquit. Caterum vulgi imaginatio omnem locum totius orbis mundi medium opinatur, quia credit, homines per gyrum circumfusos orbi, et conversis pedibus stare, et cunctis scilicet coeli verticem esse, cunctosque mundi aut orbis medium calcare. Sed Augustinus de civit. Dei lib. XVI. c. 9. omnino negat antipodes esse, cum nec Scriptura, nec historia, nec experientia id doceat, et impossibile sit in oppositum orbis devenire locum propter oceani immensitatem, quam nulla navigatione pertransire est possibile. De his quaere in Specul. nat. l. 7. c. 10. Sed infallibilis veritas sacrae Scripturae testimoniis inducit, Jerusalem in medio mundi esse. Multi tamen dicunt,

Jerusalem quidem esse in medio mundi habitabilis, sed non in medio machinae totius mundi. Sit tamen sic vel sic, Scripturae sacrae credendum est, quae Jerusalem in medio terrae positam esse dicit, et Salvatorem nostrum salutem in medio terrae operatum fuisse asserit. Unde de primo dicit Ezech VI.: Ista (**118 A**) est Jerusalem, in medio gentium posui eam, et in circuitu ejus terram. De secundo Psalm 73.: operatus est salutem in medio terrae. Unde Hilarius: locus crucis talis est ut punctum [positus] in medio terrae, ad capessendam Dei cognitionem universis gentibus esset aequalis. Locus enim, ubi crux fixa fuit, et rupis, stat ad latus dextrum hujus centri et ab eo est ostium de choro super montem Calvariae. Sicut ergo Christus est persona media in Trinitate et mediator Dei et hominum, tenens semper medium in mundi redemtione, mundi medium elegit, statuens crucem in medio. De quo medio videtur esse illud Genes. 2.: lignum vitae in medio paradysi i. e. [TR218] crux Christi in medio mundi. Ideo Deuter. 6.: Dominus Deus tuus in medio tui. Et de ecclesia sancti sepulchri dicitur Levit. 26.: ponam tabernaculum meum in medio vestri, i. e. templum sepulchri mei in medio mundi.

In hoc ergo loco singulari quodam gaudio exultavimus, pro eo, quod cum salute et prosperitate de extremis mundi partibus mundi medium attigimus, et laudibus Domino solutis indulgentias accepimus (†).

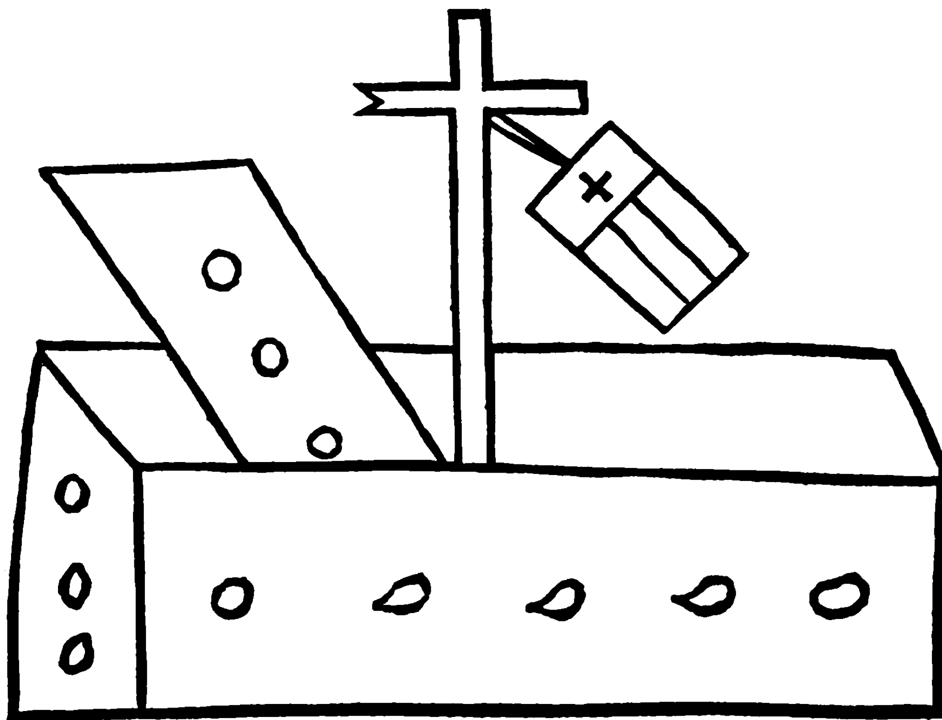
De loco, ubi sanctae mulieres viderunt revolutum lapidem a monumento.

Recedentibus nobis ab hoc loco de golgathana ecclesia, per ostium, per quod intravimus, reexivimus in ecclesiam sancti sepulchri, et in locum venimus, in quo tres Mariae venientes, ut ungerent Jesum, viderunt revolutum lapidem a monumento, de quo fuerant per viam multum solliciti, dicentes: quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti,

et hae respicientes viderunt eum revolutum. In loco illo intrantes procidimus, eumque deosculantes indulgentias accepimus (†).

Notandum: quod ubicunque talis pictura et signum est sancti sepulchri, et quotiens eam inveneris, scias me in ecclesia sancti sepulchri per noctem vigilasse ad dominicum sepulchrum in mea secunda peregrinatione. In prima vero tres noctes in ea fui.

F F F F F.

De ingressu peregrinorum in sanctissimum Domini Jesu sepulchrum.

Expergiscemini nunc, et surgite fratres et Domini peregrini, et ad procedendum celerius festinate, sed non nisi festive venite. Omnem tristitiam deponite, lacrymas ab oculis vestris abstergite, a lamentationibus silete, et jucundissimum paschale Alleluja pariter concinite, nam post

tristia sabbatha felix irradiavit mundo dies, ex squalido et tenebroso sepulchro, quod iam ingressuri sumus; multo enim magis fuit mundus ex eo illuminatus, quam a caeli micantibus sideribus fuerit illustratus. Venite ergo cum laetitia et laude, et videte locum, ubi positus erat Dominus, et terminum vestrae peregrinationis conspicite. Igitur cantor festiva et jucunda voce hymnum paschalem: Ad coenam agni providi etc. inchoavit, et cum isto cantu processimus, et ad dulcissimum Domini Jesu sepulchrum venimus, et ante eum cantica paschalia cum crebris Alleluja personavimus, cum tanto gaudio, et forte cum majori, ac si festus dies Paschae post laboriosam et tristem quadragesimam advenisset. Sicut enim in monte Calvariae Christo Domino nostro compassi sumus, et lacrymas fundimus, sic hic congavisi sumus nostro redemtori, et dulces laetitiae lacrymas cum alacri cantu reddidimus. Et merito. Nam Salvator noster Jesus, post fletus et tristitias, post illusiones et verbera, post aceti et fellis pocula, post supplicia crucis et vulnera, post ipsam terribilem mortem, post lamentabilem sepulturam, post infernorum et aeternalium tenebrarum penetrationem, post ferreorum vectium effractionem, post principis tenebrarum ligationem, et omnium electorum patrum absolutionem, ex hoc quem cernimus tumulo gloriosus triumphator surrexit, ex hac caverna tenebrosa tantum lumen emicuit, tantus splendor illuxit, tantus candor resplenduit, tanta serenitas radiavit, tanta jocunditas prodiit, tanta salus spiravit, ut exultent simul terra, pontus et aether. In hoc namque sepulchro et exiguo tugurio renovata est juventus aquilae, leo catulum suscitavit, phoenix revixit, Jonas de ventre ceti illaesus exivit, vestitum est candelabrum auro, tabernaculum David, quod cecidit, suscitatum est, refulsit sol, qui prius erat in nubilo, vivificatum est granum frumenti, quod in terram cadens mortuum fuerat, cervus resumsit cornua, Samson tulit portas et evasit per custodias, Joseph eductus de carcere tonditur et decoratur et dominus Aegypti

constituitur. Saccus Christi Jesu conciditur, et laetitia circumdatur, et cum his omnibus hic nostra laboriosa peregrinatio et taediosa evagatio finitur et quietatur. Deponamus ergo obsecro in hoc loco piissimas tristitiae querelas, ac nubila moeroris, (**119 A**) et in laetitia respiremus serenum, et qui funera redemtoris nostri prosecuti sumus cum dolore, nunc de ipsius resurrectionis gloria jocundemur. Venite ergo ac simul conglobemini milites et peregrini humani, sepulchrum sanctissimum ingredimini et videte, manibus tangite, ore contingite locum, ubi positus erat Dominus. Itaque cum laetitia ingressi sumus unus post alium in dulcissimum Domini Jesu sepulchrum, et loculum sanctissimum devotissime deosculati sumus, et indulgentias plenissimae († †) remissionis omnium peccatorum accepimus. Singularissimo enim gaudio affecti fuimus, plus quam in caeteris locis. Unde Bernhardus in sermone ad milites templi C. II. dicit, quod inter sancta et desiderabilia loca sepulchrum tenet quodammodo principatum, et devotionis plus nescio quid sentitur, ubi quievit, quam ubi vivens conversatus est. Atque amplius movet ad pietatem mortis quam vitae recordatio; puto, quod illa austerior, haec dulcior videatur, magisque infirmitati blanditur humanae quies dormitionis, quam labor conversationis, mortis securitas, quam vitae rectitudo. Vita Christi vivendi mihi regula exstitit, mors a morte redemtio. Accepta ibi consolatione et indulgentiis cum laeta gratiarum actione egressi sumus, et ita finem habuit haec processio una hora ante noctis medium. (Descriptio sancti sepulchri patet fol. 124. B.) Finita autem processione contraxerunt se peregrini per societates ad angulos templi, unaquaeque societas in suo loco sedens, eramus enim lassi et elaborati, et fecimus sobriam collationem. Post collationem ad paululum quiescendum reclinavimus capita nostra ad parietem, et in pavimento jacentes dormitavimus. Ego vero mansi cum fratribus montis Syon intra capellam beatae Virginis, qui dederunt mihi quietum locum pro

dormitione, sed omnino oculum non potui ad dormiendum claudere. Ideo statim surrexi, et accenso lumine cum vigilantibus ad loca sancta transivi. Major enim pars peregrinorum accensis luminibus per omnia loca sancta superius dicta ad placitum gyraverunt, et nunc huc nunc illuc ex devotionis spiritu migraverunt. Potest enim peregrinus totiens quotiens intrare sanctum sepulchrum, et montem Calvariae ascendere, et in specum inventionis S. crucis descendere, et ad alia loca, prout placet transire. Major autem devotio et collectio est in istis singularibus visitationibus sanctorum locorum, quam in communi processione, in qua est magna compressio, et tumultus et inquietudo, et cantus et planctus; ibi vero est silentium et quies. Dum autem denuo circuitum fecissem, descendi in locum inventionis sanctae crucis, et matutinas meas legi. Multam enim delectationem in eodem subterraneo loco habui, quia quietus et mihi proportionatus erat; nam mons Calvariae, et dominicum sepulchrum, et alia loca superius erant continue plena peregrinis et tumultuosa. Interea aliqui de Dominis meis et servis eorum discurrebant per templum superius, lustrantes singulos angulos, quaerentes me ad confessionem eorum audiendam, nec suspicabantur me esse in loco. Tandem autem descendentes ad me, eos ibi audivi, sedens in cathedra S. Helenae, de qua superius mentionem feci fol. 114. A.

De Officio dominico in dominico sepulchro celebrato, et de modo celebrandi, et de ordine.

Ut autem factum est noctis medium, sacrista cum tabula lignea cucurrit per templum, et magno strepitu ad matutinas signum dedit. Quod ut audivi, statim ascendi, et nondum confessis aliam (**B**) horam statui, qua eos audire vellem, et ingressus sacristiam, quae est capella beatae Virginis annexa, indui me ad Missam celebrandam (habet enim ecclesia haec, sicut et Bethlehemitana, privilegium,

quod semper mediis noctibus possunt celebrari Missae); paratus ergo exivi in sanctissimum dominicum sepulchrum, et primum in eo locum celebrandi cum quiete habui, et jucunde de dominica resurrectione celebravi. Sub Missa mea aliquos de nobilibus communicavi in monumento sancto de commissione patris Gardiani. Post me alii sacerdotes ad Missae celebrationem accesserunt, in sancto sepulchro et in aliis tribus locis, ut dixi fol. 110 A. in 6. artic.

Est tamen pro loco sancti sepulchri major contentio sacerdotum, et praecipue quando sunt plures. Stant enim ante sepulchrum et exspectant celebrantem, qui dum ab altari discedit, statim alius accedit, et dum ille, qui celebravit, se exuit sacris vestibus, astant sibi quinque aut sex, aut plures, qui omnes contendunt accipere easdem vestes, et dum albam deponit, omnes sex aut plures eam apprehendunt et trahunt, et offendunt se ipsos verbis in tantum, quod quasi usque ad verbera procedunt. Vidi sic certantes in tantum commotos, quod unus sacerdos dicebat alteri: dimitte mihi vestem.[TR219] E contrario alius dicebat: ego eam tenebo, tu non es dignus, ut me praecedas. Alius respondit: et tu non es dignus celebratione, ideo te praecedam, quia dignior sum, quam tu. Et inter haec usque ad turpia improbria et maledictiones procedebant, trahentes albam quasi usque ad diruptionem. Ecce quis unquam audivit litigium irrationabilius! O quanta fatuitas, quanta temeritas, quanta coecitas! Judicavi, sic litigantes habere coecam, fatuam, et Domino et hominibus abominabilem devotionem, et incomparabiliter melius esse talibus abstinere, quam se cum tanta coecitate divinis ingerere, imo, melius eis fuisset Jerosolymam non vidisse. Condolui vehementer saecularibus, qui adstabant, et cum grandi scandalo haec considerabant. Ego forte ex indevotione mea non tantum fui affectus ad celebrandum, quantum illi, potius a Jerusalem sine celebratione recessissem, quam pro loco contendissem. Semper tamen sine litigio locum habui